

V Bruseli 19. 7. 2018
COM(2018) 547 final

OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE

Ochrana investícií v rámci EÚ

I. Úvod

Podpora a ochrana investícií v EÚ

Jednotný trh Európskej únie je jedinečný priestor pre investičné príležitosti. Hlavným cieľom *Investičného plánu pre Európu*¹ je vytvoriť predvídateľnejšie, stabilnejšie a jasnejšie regulačné prostredie na podporu investícií. V rámci tohto úsilia sa v *Akčnom pláne na vybudovanie únie kapitálových trhov (CMU)*² a v jeho *preskúmaní v polovici trvania*³ zdôrazňuje, že stabilné podnikateľské prostredie je veľmi dôležité na podporu väčších investícií v Európskej únii. Komisia chce zachovať a zlepšiť predvídateľné, stabilné a jasné regulačné prostredie a zároveň účinné presadzovanie práv investorov. Cieľom tohto oznámenia je poskytnúť usmernenie o existujúcich pravidlách EÚ v súvislosti so spôsobom zaobchádzania s cezhraničnými investíciami EÚ.

Právo Únie, ako sa postupne vyvíjalo počas viacerých desaťročí, poskytuje investorom vysokú úroveň ochrany, aj keď nerieši všetky problémy, s ktorými sa investori môžu stretávať pri svojej činnosti. Právo Únie bolo základom rozvoja jednotného trhu ako priestoru, v ktorom môžu investori slobodne založiť podnik, investovať do spoločností, dovážať a vyvážať tovar a poskytovať služby cezhranične a mať prospech z rovnakého a nediskriminačného zaobchádzania mimo svojho štátu. Voľný pohyb kapitálu je základom každej investície a v zmluve sa zakazujú opatrenia, ktoré neoprávnene zabraňujú cezhraničným pohybom kapitálu a platieb alebo od nich odrádzajú.

Právo Únie zároveň umožňuje reguláciu trhov na sledovanie oprávnených verejných záujmov, ako sú verejná bezpečnosť, verejné zdravie, sociálne práva, ochrana spotrebiteľov alebo ochrana životného prostredia, ktoré môžu mať dôsledky aj pre investície. Subjekty verejného sektora EÚ a členských štátov majú povinnosť a zodpovednosť chrániť investície a regulovať trhy. EÚ a členské štáty môžu preto oprávnené prijímať opatrenia na ochranu týchto záujmov, ktoré môžu mať negatívny vplyv na investície. Môžu tak však robiť len za určitých okolností, pri určitých podmienkach a v súlade s právom Únie.

Cezhraniční investori v EÚ sa môžu opierať o priamo uplatniteľné práva EÚ, ktoré sú nadradené vnútroštátnemu právu. Vnútroštátni sudcovia zohrávajú pri ochrane investícií osobitnú úlohu a majú v tejto oblasti aj osobitnú zodpovednosť. Vnútroštátni sudcovia musia spoločne so Súdnyňm dvorom Európskej únie prostredníctvom prejudiciálneho konania⁴ celkom nezávisle zabezpečiť úplné uplatňovanie práva Únie a súdnu ochranu práv

¹ https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-junker-plan_sk

² COM(2015) 0468 final.

³ COM(2017) 292 final.

⁴ Článok 267 ZFEÚ.

jednotlivcov vo všetkých členských štátoch. Práva cezhraničných investorov sú v EÚ navyše chránené aj viacerých verejnými mechanizmami zameranými na zabránenie porušovaniu predpisov a riešenie ťažkostí, s ktorými sa investori môžu stretávať v súvislosti s vnútroštátnymi orgánmi.

Vlády v posledných desaťročiach podporujú cezhraničné investície uzatváraním bilaterálnych investičných zmlúv. Tieto bilaterálne investičné zmluvy spravidla zahŕňajú právo na národné zaobchádzanie a zaobchádzanie podľa doložky najvyšších výhod, na spravodlivé a objektívne zaobchádzanie, ochranu pred vyvlastnením a na voľný prevod finančných prostriedkov. Investori sa môžu na porušovanie týchto ustanovení sťažovať na rozhodcovskom súde, ktorý rozhoduje o veciach medzi investormi a štátom. Podobné ustanovenia sa uvádzajú v Zmluve o energetickej charte, čo je viacstranná investičná zmluva, ktorú iniciovala EÚ na stimuláciu investícií do sektora energetiky⁵. EÚ sa pustila do značnej reformy týchto zmlúv vo vonkajšom kontexte EÚ.

Niektoré krajiny, s ktorými členské štáty EÚ predtým uzavreli bilaterálne investičné zmluvy, odvtedy pristúpili k EÚ. V dôsledku pristúpenia sa hmotnoprávne pravidlá bilaterálnych investičných zmlúv uplatňované medzi členskými štátmi (bilaterálne investičné zmluvy v rámci EÚ) stali paralelným systémom zmlúv, ktorý sa prelína s pravidlami jednotného trhu, čo zabraňuje plnému uplatňovaniu práva Únie. Ide napríklad o prípad, keď sa bilaterálne investičné zmluvy v rámci EÚ vykladajú tak, že predstavujú základ na udelenie neoprávnenej štátnej pomoci v rozpore s rovnakými podmienkami na jednotnom trhu.

Bilaterálnymi investičnými zmluvami v rámci EÚ sa práva udeľujú len vo vzťahu k investorom z jedného z dvoch dotknutých členských štátov, čo je v rozpore so zásadou nediskriminácie investorov EÚ na jednotnom trhu podľa práva Únie. Bilaterálnymi investičnými zmluvami v rámci EÚ sa navyše zriadením alternatívneho systému riešenia sporov odnímajú vnútroštátnemu súdnictvu konania týkajúce sa vnútroštátnych opatrení a práva Únie. Tieto konania sa zverujú súkromným rozhodcom, ktorí nemôžu riadne uplatňovať právo Únie, bez nevyhnutného súdneho dialógu so Súdnym dvorom Európskej únie.

Európska komisia z týchto dôvodov konzistentne zastáva názor, že bilaterálne investičné zmluvy v rámci EÚ sú nezlučiteľné s právom Únie. Komisia prostredníctvom svojho odôvodneného stanoviska z 23. septembra 2016 poslala Rakúsku, Holandsku, Rumunsku, Slovensku a Švédsku formálnu žiadosť o ukončenie ich bilaterálnych investičných zmlúv v rámci EÚ.

Súdny dvor Európskej únie v nedávnom prejudiciálnom rozhodnutí týkajúcom sa veci Achmea⁶ potvrdil, že rozhodcovské doložky medzi investorom a štátom v bilaterálnych investičných zmluvách v rámci EÚ sú protiprávne.

Komisia po rozsudku vo veci Achmea zintenzívnila dialóg so všetkými členskými štátmi

⁵ Zmluvu o energetickej charte podpísali EÚ, jej členské štáty a viaceré tretie krajiny.

⁶ C-284/16, Achmea, ECLI:EU:C:2018:158, body 56 a 58.

a vyzvala ich, aby prijali opatrenia na ukončenie bilaterálnych investičných zmlúv v rámci EÚ so zreteľom na ich nepopierateľnú nezlučiteľnosť s právom Únie. Komisia bude monitorovať pokrok v tejto oblasti a v prípade potreby môže rozhodnúť, že následne uplatní postup v prípade porušenia povinnosti.

Po rozsudku vo veci Achmea môže protiprávnosť rozhodcovského konania medzi investorom a štátom v rámci EÚ viesť k dojmu, že v práve Únie nie sú pre investorov v rámci EÚ ustanovené primerané hmotnoprávne a procesné záruky. Právny systém EÚ však chráni cezhraničných investorov na jednotnom trhu, pričom zároveň zabezpečuje náležité zohľadnenie ostatných oprávnených záujmov. Keď investori vykonávajú jednu zo základných slobôd, ťažia z ochrany, ktorú im poskytujú tieto nástroje: i) pravidlá uvedené v zmluve, v ktorých sa ustanovujú tieto slobody; ii) Charta základných práv Európskej únie („charta“); iii) všeobecné zásady práva Únie; a iv) rozsiahle sektorové právne predpisy, ktoré pokrývajú oblasti, ako sú finančné služby, doprava, energetika, telekomunikácie, verejné obstarávanie, odborná kvalifikácia, duševné vlastníctvo a právo obchodných spoločností⁷.

V tomto oznámení, ktoré nie je vyčerpávajúce, sa pripomínajú najvýznamnejšie hmotnoprávne a procesné normy práva Únie na zaobchádzanie s cezhraničnými investíciami v EÚ. Vyplýva z neho, že právo Únie chráni všetky formy cezhraničných investícií EÚ počas celého ich životného cyklu. Pripomína záväzok členských štátov zabezpečiť, aby vnútroštátne opatrenia, ktoré prijímajú na ochranu oprávnených verejných záujmov, nenáležite neobmedzovali investície. Investori sa upozorňujú na práva EÚ, ktorých sa môžu dovolávať pred správnymi orgánmi a súdmi.

Rozsudok vo veci Achmea a jeho dôsledky

Súdny dvor Európskej únie vo veci Achmea rozhodol, že rozhodcovské doložky medzi investorom a štátom stanovené v bilaterálnych investičných zmluvách v rámci EÚ narušajú systém právnych prostriedkov nápravy stanovený v zmluvách EÚ, takže ohrozujú autonómiu, účinnosť, prednosť a priamy účinok práva Únie a zásadu vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi. Využívanie takýchto doložiek narúša prejudiciálne konanie stanovené v článku 267 ZFEÚ a nie je v súlade so zásadou lojálnej spolupráce. Z toho vyplýva, že všetky rozhodcovské doložky medzi investormi a štátom v bilaterálnych investičných dohodách v rámci EÚ sú neuplatniteľné a že rozhodcovský súd zriadený na základe takýchto doložiek nemá právomoc z dôvodu chýbajúcej platnej rozhodcovskej zmluvy. Vnútroštátne súdy sú v dôsledku toho povinné zrušiť akýkoľvek rozhodcovský rozsudok, ktorý vznikol na tomto základe, a odmietnuť ho vykonávať. Členské štáty, ktoré sú účastníkmi prebiehajúcich konaní v akomkoľvek postavení, musia zároveň z rozsudku vo veci Achmea vyvodit' všetky potrebné dôsledky. Podľa zásady právnej istoty sú okrem toho viazané formálne odstúpiť od svojich bilaterálnych investičných zmlúv v rámci EÚ.

⁷ Aj keď sa v tomto oznámení spomínajú určité príklady zo sektorových právnych predpisov, podrobná analýza týchto právnych predpisov by značne prekročila rozsah jeho pôsobnosti.

Rozsudok vo veci Achmea je, pokiaľ ide o vzťahy v rámci EÚ, významný aj pre rozhodcovský mechanizmus medzi investormi a štátmi stanovený v článku 26 Zmluvy o energetickej charte. Ak sa toto ustanovenie vykladá správne, nie je v ňom stanovená rozhodcovská doložka medzi investormi a štátmi uplatniteľná na vzťahy medzi investormi z členských štátov EÚ a investormi z iných členských štátov EÚ. So zreteľom na prednosť práva Únie je táto doložka, ak sa vykladá ako uplatňujúca sa na vzťahy v rámci EÚ, nezlučiteľná s primárnym právom Únie, a teda je neuplatniteľná. Odôvodnenie Súdneho dvora Európskej únie vo veci Achmea sa v skutočnosti vzťahuje rovnako na uplatňovanie takejto doložky na vzťahy v rámci EÚ, ktorá, podobne ako v prípade doložiek bilaterálnych investičných zmlúv v rámci EÚ, otvára možnosť predložiť tieto spory orgánu, ktorý nie je súčasťou súdneho systému EÚ. To, že EÚ je takisto stranou Zmluvy o energetickej charte, nemá vplyv na tento záver: účasťou EÚ na tejto zmluve sa len vytvorili práva a povinnosti medzi EÚ a tretími krajinami a nie sú ňou ovplyvnené vzťahy medzi členskými štátmi EÚ.

Rozsah pôsobnosti tohto oznámenia

Toto oznámenie sa zameriava na investície v rámci EÚ, a teda sa netýka investícií, ktoré investori EÚ uskutočnia v tretích krajinách, ani investícií, ktoré investori z tretích krajín uskutočnia v EÚ⁸. Pravidlá zmluvy o voľnom pohybe sa vzťahujú na situácie s cezhraničným prvkom alebo na situácie, keď je cezhraničný pohyb aspoň možný⁹. Niektoré smernice a nariadenia EÚ, v ktorých sa bližšie určujú a ďalej rozvíjajú základné slobody, sa však môžu vzťahovať aj na čisto vnútroštátne situácie, takže prospech majú všetci investori vrátane vnútroštátnych investorov. Toto oznámenie sa zameriava na ochranu investorov pred vnútroštátnymi opatreniami a nie pred opatreniami prijatými inštitúciami a orgánmi EÚ.

Základné slobody a väčšina súvisiacich sekundárnych právnych predpisov EÚ sa v zásade vzťahuje aj na Island, Lichtenštajnsko a Nórsko prostredníctvom Dohody o Európskom hospodárskom priestore („Dohoda o EHP“), ktorá je súčasťou práva Únie¹⁰. Jednotný trh

⁸ Zmluva chráni aj pohyby kapitálu do tretích krajín a z tretích krajín. Rada však môže na základe článku 64 ods. 3 ZFEÚ jednomyseľne prijať opatrenia, ktoré predstavujú krok späť, pokiaľ ide o liberalizáciu pohybu kapitálu do a z tretích krajín. V kontexte spoločnej obchodnej politiky navyše Komisia 14. septembra 2017 navrhla európsky rámec na preverovanie priamych zahraničných investícií z tretích krajín členskými štátmi z dôvodov bezpečnosti alebo verejného poriadku: návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovuje rámec na preverovanie priamych zahraničných investícií do Európskej únie, COM(2017) 0487 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=COM:2017:487:FIN>.

⁹ C-67/08, Block, ECLI:EU:C:2009:92, bod 21; C-98/15, Berlington Maďarsko, ECLI:EU:C:2015:386, bod 28; spojené veci C-197/11 a C-203/11, Libert, ECLI:EU:C:2013:288, bod 34; spojené veci C-570/07 a C-571/07, Blanco Pérez a Chao Gómez, ECLI:EU:C:2010:300, bod 40; spojené veci C-51/96 a C-191/97, Deliège, ECLI:EU:C:2000:199, bod 58.

¹⁰ Súdny dvor Európskej únie objasnil, že so zreteľom na cieľ Dohody o EHP jednotne vykladať a uplatňovať jej ustanovenia, ktoré sú v zásade totožné s ustanoveniami právnych predpisov EÚ, základné slobody na ochranu investícií sa *mutatis mutandis* vzťahujú na investície medzi EÚ a uvedenými štátmi Európskeho združenia voľného obchodu („EZVO“). Pozri C-476/10, Pepic, ECLI:EU:C:2011:422, body 33 – 35; C-72/09, Établissements Rimbaud, ECLI:EU:C:2010:645, body 20 – 22.

v dôsledku toho vo všeobecnosti zahŕňa aj tieto tri krajiny¹¹.

II. Právo Únie chráni všetky cezhraničné investície EÚ počas celého ich životného cyklu

Investície na jednotnom trhu môžu mať rôzne formy, čo odzrkadľuje rozmanitú hospodársku realitu. Právo Únie zahŕňa a chráni každú formu investície. V skutočnosti patrí každá hospodárska činnosť do rozsahu pôsobnosti minimálne jednej zo základných slobôd¹² a základné slobody platia aj vtedy, keď účelom činnosti nie je tvorba zisku¹³.

V práve Únie sa v kontexte jednotného trhu na rozdiel od medzinárodného investičného práva zvyčajne nepoužívajú pojmy „investícia“ a „investor“ a hospodárske subjekty sa obvykle označujú výrazom „štátni príslušníci“ (súkromné osoby alebo spoločnosti)¹⁴ alebo „rezident“ či „nerezident“.

Právo Únie zahŕňa a chráni najmä investície, ktoré so sebou prinášajú pohyby kapitálu a zriaďovanie. Tieto pojmy označujú:

- úkony investovania, nadobúdania a zriaďovania spoločností,
- právo na nadobudnutie a používanie nehnuteľného majetku alebo na disponovanie s ním,
- spätné odkúpenie akcií a dlhopisov, s ktorými sa obchoduje na burze cenných papierov a ktoré sú tam kótované,
- prijímanie dividend a úrokov,
- komerčné poskytovanie úverov (vrátane spotrebiteľských úverov),
- nadobúdanie podielových listov investičných fondov, hypotéky, odkazy, úvery atď.¹⁵ a
- nadobúdanie patentov, ochranných známok a iných práv duševného vlastníctva¹⁶.

Právo Únie chráni prístup na trh, operácie na trhu a ústup z trhu.

i) Prístup na trh

Vytvorenie novej hospodárskej činnosti je chránené najmä trhovými slobodami EÚ. Ide o tieto slobody: právo investorov na prevod kapitálu do iných členských štátov (článok 63 ZFEÚ) vrátane finančného aj fyzického kapitálu (ako sú stroje, továrne alebo iné výrobné faktory); a právo usadiť sa v iných členských štátoch, zriaďovať agentúry, pobočky alebo dcérske spoločnosti (článok 49 ZFEÚ)¹⁷. V sekundárnych právnych predpisoch sa stanovujú limity pre schémy

¹¹ C-452/01, Ospelt, ECLI:EU:C:2003:493, bod 29.

¹² C-452/04, Fidium-Finanz, ECLI:EU:C:2006:631, bod 32.

¹³ C-281/06, Jundt, ECLI:EU:C:2007:816, bod 33.

¹⁴ Každá právnická osoba založená v súlade s právom obchodných spoločností platným v členskom štáte je právnická osoba na základe článku 54 ZFEÚ, a teda požíva základné slobody stanovené v zmluve (pozri napríklad C-6/16, Egiom, ECLI:EU:C:2017:641, body 48 až 49).

¹⁵ Ustálenou judikatúrou je, že smernica 88/361/EHS sa spoločne s nomenklatúrou, ktorá je k nej priložená, môže použiť na vymedzenie pohybu kapitálu, pozri C-483/99, Komisia/Francúzsko, ECLI:EU:C:2002:327, bod 36; spojené veci C-578/10 až C-580/10, Van Putten, ECLI:EU:C:2012:246, body 28 až 36.

¹⁶ C-255/97, Pfeiffer, ECLI:EU:C:1999:240.

¹⁷ Investície do spoločnosti môžu byť vo forme kontroly (priame investície) alebo sa môžu realizovať na účely zisku bez akéhokoľvek úmyslu kontrolovať či ovplyvňovať rozhodnutia (portfóliové investície).

schvaľovania, ktoré môžu zaviesť členské štáty,¹⁸ a zakazujú sa určité druhy požiadaviek¹⁹.

„Zriaďovanie“ je najmä začatie a vykonávanie podnikania s cieľom stabilne a neustále sa zúčastňovať na hospodárskom živote členského štátu, ktorý sa líši od krajiny pôvodu²⁰.

Pre investorov, ktorí sú ochotní investovať cezhranične v EÚ, je prístup k verejnému obstarávaniu dôležitým prvkom európskeho investičného ekosystému, v ktorom sú zaručené rovnaké príležitosti prístupu na trh. Na určité druhy ponúk sa vzťahujú harmonizované pravidlá o verejnom obstarávaní²¹. V práve Únie sa okrem toho stanovuje, že verejné koncesie a verejné obstarávacie konania, ktoré predstavujú cezhraničný záujem, sa musia udeľovať prostredníctvom otvoreného a nediskriminačného postupu na základe objektívnych, nediskriminačných a primeraných kritérií²².

Príklad 1 – Prostriedky na výkon efektívnej hospodárskej súťaže pre nových účastníkov z iných členských štátov

C-442/02 – Caixa Bank

Francúzsko zakázalo bankám ponúkať odmenu za bežné účty. Súdny dvor Európskej únie skonštatoval, že takýto zákaz predstavuje pre spoločnosti z členských štátov iných než Francúzsko vážnu prekážku, ktorá ovplyvňuje ich účinný prístup na francúzsky trh. Tento zákaz sťažoval úverovým inštitúciám, ktoré boli dcérskymi spoločnosťami zahraničných spoločností, získať kapitál od verejnosti tak, že im znemožnil účinnejšie súťažiť s úverovými inštitúciami, ktoré sú tradične etablované na domácom trhu.

Zatiaľ čo zákazom odmeny za bežné účty sa sledoval oprávnený verejný záujem, ako je podpora strednodobého a dlhodobého sporenia, zákaz však šiel nad rámec toho, čo bolo potrebné na dosiahnutie tohto cieľa. Súdny dvor Európskej únie teda rozhodol, že porušuje slobodu usadiť sa.

¹⁸ Pozri napríklad články 5 až 13 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu (Ú. v. EÚ L 376, 27.12.2006, s. 36) („smernica o službách“).

¹⁹ Napríklad hospodárske testy boli zakázané na základe článku 14 smernice o službách.

²⁰ C-221/89, Factortame, ECLI:EU:C:1991:320, bod 20.

²¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/24/EÚ z 26. februára 2014 o verejnom obstarávaní a o zrušení smernice 2004/18/ES (Ú. v. EÚ L 94, 28.3.2014, s. 65); smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/25/EÚ z 26. februára 2014 o obstarávaní vykonávanom subjektmi pôsobiacimi v odvetviach vodného hospodárstva, energetiky, dopravy a poštových služieb a o zrušení smernice 2004/17/ES (Ú. v. EÚ L 94, 28.3.2014, s. 243); smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/23/EÚ z 26. februára 2014 o udeľovaní koncesii (Ú. v. EÚ L 94, 28.3.2014, s. 1); smernica Rady 89/665/EHS z 21. decembra 1989 o koordinácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení týkajúcich sa uplatňovania postupov preskúmania v rámci verejného obstarávania tovarov a prác (Ú. v. ES L 395, 30.12.1989, s. 33), ktorá bola následne zmenená.

²² C-458/03, Parking Brixen, ECLI:EU:C:2005:605, bod 72; C-380/05, Centro Europa 7, ECLI:EU:C:2008:59, bod 120; spojené veci C-458/14 a C-67/15, Promoimpresa, ECLI:EU:C:2016:558, body 64 až 65.

ii) Pôsobenie na trhu

Keď investori EÚ začnú prevádzkovať podnik v inom členskom štáte alebo vykonávať iný druh investície, ďalej sa uplatňuje právo Únie podľa výkladu Súdneho dvora Európskej únie. Vo všeobecnosti ich chráni pred verejnými opatreniami, ktoré by investorom znemožňovali používať ich majetok alebo ktoré by obmedzovali podnikateľskú činnosť, ktorú vykonávajú, aj keď sa takéto opatrenia rovnako vzťahujú na vnútroštátne subjekty²³.

Investori môžu založiť spoločnosť v členskom štáte, ktoré si zvolia, a zriadiť sekundárnu prevádzku v inom členskom štáte bez ohľadu na to, kde hodlajú vykonávať hlavnú alebo celú činnosť²⁴. Členské štáty musia uznať spoločnosti, ktoré boli platne vytvorené na základe právnych predpisov iného členského štátu, najmä pokiaľ ide o právnu spôsobilosť spoločnosti začať konanie v právnom spore²⁵.

Ak sa chce európska spoločnosť presťahovať a premeniť sa na spoločnosť, ktorá sa riadi právnymi predpismi iného členského štátu, požíva slobodu usadiť sa. Členský štát pôvodu nemôže v tejto súvislosti uložiť žiadne obmedzenia na presun a premenu s výnimkou závažných dôvodov týkajúcich sa verejného záujmu a primeraným spôsobom²⁶. Napríklad povinná likvidácia spoločnosti v krajine pôvodu ako základná podmienka na jej premiestnenie do iného členského štátu je neprimeraná, a teda je v rozpore s právom Únie²⁷. Členské štáty môžu zabrániť podvodu alebo ho penalizovať v súlade s právom Únie. Skutočnosť, že spoločnosť si zriadi sídlo alebo skutočné ústredie v inom členskom štáte na účely využívania priaznivejších právnych predpisov, však sama osebe nepredstavuje zneužívanie²⁸.

Komisia nedávno navrhla rámec, ktorý umožňuje spoločnostiam jednoducho pôsobiť na jednotnom trhu, a to aj keď sa rozrastajú a reštrukturalizujú cezhranične s cieľom prispôbiť sa meniacim sa trhovým podmienkam²⁹. Iniciatíva zahŕňa spoločné postupy EÚ pre cezhraničné premeny a rozdelenia a aktualizuje existujúce pravidlá o cezhraničných zlúčeníach. V súlade s judikatúrou sa ňou zriaďujú silné záruky na ochranu oprávnených práv a záujmov zamestnancov, akcionárov a veriteľov a na zabránenie využívaniu týchto postupov na zriaďovanie umelých opatrení zameraných najmä na získanie neprimeraného daňového zvýhodnenia.

Spoločnosť EÚ, ktorá chce poskytovať služby dočasne a nechce sa usadiť v inom členskom

²³ Spojené veci C-52/16 a C-113/16, SEGRO, ECLI:EU:C:2018:157, bod 65; C-179/14, Komisia/Maďarsko, ECLI:EU:C:2016:108.

²⁴ C-212/97, Centros, ECLI:EU:C:1999:126; C-167/01 Inspire Art, ECLI:EU:C:2003:512, bod 105.

²⁵ C-208/00, Überseering, ECLI:EU:C:2002:632, bod 9.

²⁶ C-210/06, Cartesio, ECLI:EU:C:2008:723, bod 113.

²⁷ C-106/16, Polbud, ECLI:EU:C:2017:804, bod 65.

²⁸ C-106/16, Polbud, ECLI:EU:C:2017:804, bod 62.

²⁹ Pozri návrhy Komisie na smernicu Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2017/1132, pokiaľ ide o cezhraničné premeny, zlúčenia alebo splynutia a rozdelenia: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=COM%3A2018%3A241%3AFIN>.

štáte, má nárok vybaviť sa potrebnou infraštruktúrou v hostiteľskom členskom štáte³⁰. Členské štáty nemôžu poskytovanie služieb na svojom území podmieniť dodržiavaním všetkých podmienok požadovaných na usadenie sa, keďže by sa tým sloboda poskytovať služby stala neúčinnou³¹. Vztahuje sa to napríklad na odbornú kvalifikáciu³², sociálne dávky pre zamestnancov³³, licencie³⁴, komplexné ohlasovacie povinnosti pre poskytovateľov služieb³⁵ či komplexné povinnosti na preklad podpornej dokumentácie³⁶.

Okrem toho sú chránení aj investori, ktorí sa venujú výrobe, lebo s tovarom, ktorý je legálne prítomný na trhu v jednom členskom štáte, sa vďaka voľnému pohybu tovaru v zásade môže voľne obchodovať na jednotnom trhu³⁷. Viacerými predpismi EÚ sa harmonizovali náležité záležitosti a zriadili mechanizmy, aby v praxi fungovala zásada vzájomného uznávania medzi členskými štátmi pre voľný pohyb tovaru³⁸.

Investori si môžu pri cezhraničnom investovaní najatť aj pracovnú silu v hostiteľskom štáte³⁹. Pracovníci EÚ majú rovnako právo na voľný pohyb (článok 45 ZFEÚ). Hostiteľský členský štát nemôže pre poskytovateľov, ktorí dočasne poskytujú svoje služby v inom členskom štáte, podmieniť pohyb zamestnancov vrátane pracovníkov z tretích krajín neoprávnenými alebo neprimeranými obmedzeniami, ako je povinnosť získať pracovné povolenie⁴⁰. S cieľom uviesť do súladu voľný pohyb na jednotnom trhu a ochranu pracovníkov sa pracovné právo hostiteľskej krajiny uplatňuje na vyslaných pracovníkov, pokiaľ ide o záležitosti uvedené v smernici 96/71/ES o vysielaní pracovníkov⁴¹.

Právo Únie o jednotnom trhu zahŕňa aj daňové pravidlá, ktoré sú pre investorov veľmi dôležité. Smernice EÚ upravujú napríklad DPH, spotrebné dane a zdaňovanie energie. Navyše, aj keď v súčasnej situácii práva Únie patrí priame zdaňovanie do rozsahu právomocí členských štátov,

³⁰ C-55/94, Gebhard, ECLI:EU:C:1995:411, bod 27.

³¹ C-76/90, Säger, ECLI:EU:C:1991:331, bod 13.

³² C-342/14, X-Steuerberatungsgesellschaft, ECLI:EU:C:2015:827; C-76/90, Säger, ECLI:EU:C:1991:331, bod 21.

³³ C-272/94, Guiot, ECLI:EU:C:1996:147, body 14 a 15.

³⁴ C-496/01, Komisia/Francúzsko, ECLI:EU:C:2004:137, bod 65.

³⁵ C-577/10, Komisia/Belgicko („Limosa“), ECLI:EU:C:2012:814, bod 47; C-490/04, Komisia/Nemecko, ECLI:EU:C:2007:430, bod 89.

³⁶ C-490/04, Komisia/Nemecko, ECLI:EU:C:2007:430, body 68 a 69.

³⁷ Články 28 a 29 ZFEÚ.

³⁸ Pozri najmä oznámenie Komisie s názvom „Balík návrhov o výrobkoch: posilnenie dôvery v jednotný trh“ z 19. decembra 2017 (COM/2017/0787 final).

³⁹ C-201/15, AGET Iraklis, ECLI:EU:C:2016:972, bod 52.

⁴⁰ C-113/89, Rush Portuguesa, ECLI:EU:C:1990:142, bod 12.

⁴¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 96/71/ES zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb (Ú. v. ES L 18, 21.1.1997, s. 1). Pozri aj smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2014/67/EÚ z 15. mája 2014 o presadzovaní smernice 96/71/ES o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb, ktorou sa mení nariadenie (EÚ) č. 1024/2012 o administratívnej spolupráci prostredníctvom informačného systému o vnútornom trhu („nariadenie o IMI“) (Ú. v. EÚ L 159, 28.5.2014, s. 11).

túto právomoc musia vykonávať v súlade s právom Únie vrátane základných slobôd⁴². V sekundárnych právnych predpisoch EÚ sú okrem toho stanovené aj určité limity tejto vnútroštátnej právomoci. Napríklad v záujme zabezpečenia daňovej neutrality sú na základe smernice o materských a dcérskych spoločnostiach⁴³ od zrážkovej dane oslobodené zisky, ktoré dcérska spoločnosť distribuuje svojej materskej spoločnosti. Členské štáty teda nemôžu jednostranne zaviesť reštriktívne opatrenia a podmieňovať právo na oslobodenie od zrážkovej dane podľa článku 5 ods. 1 tejto smernice rôznymi podmienkami⁴⁴.

Príklad 2 – Dôchodkové fondy so sídlom v iných členských štátoch majú právo na rovnaké daňové zaobchádzanie ako domáce dôchodkové fondy

C-493/09 – Komisia/Portugalsko

Podľa portugalských právnych predpisov dividendy prijímané portugalskými dôchodkovými fondmi boli oslobodené od dane za podmienky, že ich podiely boli držané minimálne jeden rok. Na rozdiel od toho sa zrážková daň (v zásade 20 %) zvýšila v prípade dividend vyplácaných dôchodkovým fondom z iných členských štátov v prípade príjmu získaného na portugalskom území. Súdny dvor Európskej únie potvrdil, že portugalské právne predpisy sú v rozpore s voľným pohybom kapitálu zakotveným v zmluve. Uviedol, že Portugalsko neodôvodnilo diskriminačný prístup k dividendám vyplácaným dôchodkovým fondom usadeným v iných členských štátoch. Navyše skutočnosť, že dôchodkové fondy – nerezidenti nemôžu za nijakých okolností využiť oslobodenie poskytované dôchodkovým fondom usadeným v Portugalsku, nebola primeraná, pokiaľ ide o ťažkosti, na ktoré sa odvolávalo Portugalsko v súvislosti so získavaním informácií a vymáhaním daňových dlhov.

iii) Odchod z trhu

Práva investorov podľa práva Únie zahŕňajú slobodu určiť povahu a rozsah svojej hospodárskej činnosti. Súdny dvor Európskej únie preto uznal aj právo hospodárskych subjektov na rozhodovanie o veľkosti svojich investícií a slobodu následne zmenšiť svoju činnosť alebo sa jej úplne vzdať⁴⁵. Túto slobodu možno obmedziť len na základe náležité oprávnených dôvodov a primeraným spôsobom.

⁴² C-319/02, Manninen, ECLI:EU:C:2004:484, bod 19.

⁴³ Článok 5 smernice Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskych spoločností v rozličných členských štátoch (Ú. v. EÚ L 345, 29.12.2011, s. 8) v znení zmien.

⁴⁴ Spojené veci C-504/16 a 613/16, Deister Holding, ECLI:EU:C:2017:1009, body 51 až 52.

⁴⁵ C-201/15, AGET Iraklis, ECLI:EU:C:2016:972, bod 53.

III. Právo Únie chráni investorov pred neodôvodnenými obmedzeniami

Obmedzenia investícií môžu mať rôzne formy. Medzi ne patria:

- zákaz nadobúdania účasti na kapitáli spoločnosti v inom členskom štáte⁴⁶,
- zákaz predaja akcií v systéme distribúcie elektrickej energie a plynu súkromným investorom (t. j. zákaz privatizácie),
- zákaz zakazujúci dôchodkovým fondom investovať viac než 5 % ich aktív v zahraničí⁴⁷,
- pravidlá, ktorými sa stanovuje povinné uloženie cenných papierov, ktoré boli vydané alebo sú splatné v zahraničí, v schválenej banke alebo zahraničnej banke, ktorú vybrala schválená banka⁴⁸,
- osobitné práva, ktoré si členské štáty ponechávajú v určitých podnikoch po ich privatizácii (tzv. zlaté akcie)⁴⁹ a
- mechanizmy predchádzajúceho schválenia pre investície do nehnuteľností (napríklad do poľnohospodárskej pôdy)⁵⁰.

Subjekty verejného sektora však pri obmedzovaní práv investorov EÚ musia dodržiavať obmedzenia stanovené v práve Únie.

1. Diskriminácia a vnútroštátne obmedzenia práv investorov sú v zásade zakázané

Podľa zmluvy sú diskriminácia na základe štátnej príslušnosti, ako aj iné formy diskriminácie v zásade zakázané a sú zákonné len za výnimočných okolností. Tento zákaz zahŕňa nepriamu diskrimináciu, takže pokrýva opatrenia využívajúce kritériá, o ktorých sa zdá, že sú neutrálne, ale v praxi vedú k výsledku rovnocennému s diskrimináciou⁵¹.

Zákonodarca EÚ vyhlásil za úplne nezákonnú akúkoľvek priamu či nepriamu diskrimináciu založenú na štátnej príslušnosti v určitých oblastiach, ktoré sú vyčerpávajúco alebo čiastočne harmonizované, napríklad v smernici o službách alebo v smerniciach v telekomunikačnom sektore⁵².

⁴⁶ C-148/91, Veronica, ECLI:EU:C:1993:45, bod 8 a nasl.

⁴⁷ C-271/09, Komisia/Poľsko, ECLI:EU:C:2011:855, bod 51 (obmedzenia dôchodkových fondov).

⁴⁸ C-157/85, Brugnoli, ECLI:EU:C:1986:258, bod 21.

⁴⁹ Tieto úkony začali po oznámení Komisie o určitých právnych aspektoch súvisiacich s investíciami v rámci EÚ, 19. júla 1997: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A31997Y0719 %2803 %29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y0719%2803%29).

⁵⁰ Pozri Výkladové oznámenie Komisie o nadobúdaní poľnohospodárskej pôdy a práve Európskej únie: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=OJ:C:2017:350:TOC>.

⁵¹ C-83/14, CHEZ Bulgaria, ECLI:EU:C:2015:480, bod 94. Diskriminácia nepredpokladá, že len štátni príslušníci sú privilegovaní alebo že len cudzinci sú v nevýhode (C-388/01, Komisia/Taliansko, ECLI:EU:C:2003:30, bod 14).

⁵² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/20/ES zo 7. marca 2002 o povolení na elektronické komunikačné sieťové systémy a služby (smernica o povolení) (Ú. v. ES L 108, 24.4.2002, s. 21), zmenená smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2009/140/ES z 25. novembra 2009 (Ú. v. EÚ L 337, 18.12.2009,

V zmluve je okrem diskriminácie stanovené aj to, že obmedzením je aj akékoľvek nejasne uplatniteľné⁵³ opatrenie, ktoré môže zakázať a znížiť atraktivnosť vykonávania jednej zo základných slobôd alebo odradiť od jej vykonávania, a to aj nepriamo a potenciálne.

Takéto obmedzenie je zakázané, pokiaľ nie je náležité odôvodnené a v súlade so všeobecnými zásadami práva Únie a základnými právami,⁵⁴ aj keď je jeho rozsah pôsobnosti obmedzený alebo má malý význam⁵⁵ a takisto ak ho prijme domáci členský štát investora⁵⁶. Tento zákaz sa týka najmä vnútroštátnych právnych predpisov, iných všeobecne uplatniteľných opatrení a individuálnych administratívnych rozhodnutí.

Príklad 3 – Aj oznamovacia povinnosť investorov môže predstavovať neoprávnené obmedzenie

C-577/10 – Komisia/Belgicko („Limosa“)

Podľa belgických právnych predpisov musia poskytovatelia služieb zo zahraničia príslušným vnútroštátnym orgánom vopred poslať vyhlásenie s opisom svojej činnosti v Belgicku. Komisia napadla tento právny predpis, pokiaľ ide o jeho uplatňovanie na poskytovateľov služieb, ktorí sú samostatne zárobkovo činnými osobami.

Súdny dvor Európskej únie skonštatoval, že žaloba je opodstatnená. Najskôr rozhodol, že dotknuté opatrenie predstavuje obmedzenie slobodného poskytovania služieb. Súdny dvor Európskej únie akceptoval, že ochrana pracovníkov, na ktorú sa odvolávalo Belgicko, je oprávnený verejný záujem. Súdny dvor Európskej únie však rozhodol, že Belgicko nepredložilo dostatočne presvedčivé odôvodnenie, ako je poskytovanie týchto veľmi podrobných informácií potrebné na dosiahnutie cieľov verejného záujmu, o ktoré sa opiera, a ako povinnosť poskytnúť vopred tieto informácie nepresahuje rámec toho, čo je potrebné na dosiahnutie týchto cieľov, napriek skutočnosti, že to malo urobiť. Súdny dvor Európskej únie v tejto súvislosti pripomenul, že akýkoľvek predpoklad zneužívania zahraničnými hospodárskymi subjektmi je nezlučiteľný so zmluvou.

2. Vnútroštátne obmedzenia musia byť odôvodnené

Trhové slobody a základné práva nie sú absolútne, subjekty verejného sektora ich však musia porovnať s ostatnými verejnými politickými cieľmi.

s. 37); smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/21/ES zo 7. marca 2002 o spoločnom regulačnom rámci pre elektronické komunikačné siete a služby (rámcová smernica) (Ú. v. ES L 108, 24.4.2002, s. 33), zmenená smernicou 2009/140/ES; smernica Komisie 2002/77/ES zo 16. septembra 2002 o hospodárskej súťaži na trhoch elektronických komunikačných sietí a služieb (Ú. v. ES L 249, 17.9.2002, s. 21).

⁵³ T. j. vzťahuje sa rovnako na štátnych príslušníkov aj cudzincov.

⁵⁴ C-492/14, Essent Belgium, ECLI:EU:C:2016:732, body 96 a 97.

⁵⁵ C-315/13, De Clercq, ECLI:EU:C:2014:2408, bod 61.

⁵⁶ C-384/93, Alpine Investments, ECLI:EU:C:1995:126, body 29 až 31.

a) Určité obmedzenia nemôžu byť nikdy odôvodnené

Určité druhy obmedzení sú samé osebe nezlučiteľné so zmluvou, napríklad podmienky reciprocity voči iným členským štátom⁵⁷ alebo predpoklad podvodu vo vzťahu k cudzincom⁵⁸.

Navyše niektoré vážne druhy obmedzení postavil zákonodarca EÚ úplne mimo zákona (napríklad „čiernym zoznamom“ uvedeným v článku 14 smernice o službách sa zakazuje povinnosť mať hlavnú prevádzku)⁵⁹.

Okrem toho v prípade záležitostí, ktoré nie sú úplne harmonizované, sa pravidlami EÚ znižuje diskrečná právomoc EÚ alebo vnútroštátnych orgánov, napríklad stanovením kritérií na obozretné posudzovanie kvalifikovaných účastí vo finančných inštitúciách⁶⁰.

b) Určité obmedzenia môžu byť odôvodnené oprávnenými verejnými cieľmi

Právo Únie povoľuje obmedzenia základných slobôd, pokiaľ sú odôvodnené cieľmi, ktoré sú výslovne uvedené v zmluve. Napríklad v článku 52 zmluvy sa povoľujú obmedzenia slobody usadiť sa a slobodného poskytovania služieb z dôvodu verejnej politiky, verejnej bezpečnosti a verejného zdravia.

Obmedzenia, ktoré nediskriminujú na základe štátnej príslušnosti, môžu byť takisto odôvodnené na základe závažných dôvodov týkajúcich sa verejných záujmov uznaných v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie. Medzi ne patria:

- ochrana životného prostredia⁶¹,
- súdržnosť daňového systému⁶²,
- boj proti daňovým únikom⁶³,
- zachovanie poľnohospodárskeho spoločenstva a boj proti nadmernej špekulácii s pozemkami⁶⁴,
- územné plánovanie (napríklad obmedzenia druhého sídla)⁶⁵,

⁵⁷ C-5/94, Hedley Lomas, ECLI:EU:C:1996:205, body 19 až 20; C-266/03, Komisia/Luxembursko, ECLI:EU:C:2005:341, bod 35.

⁵⁸ C-577/10, Komisia/Belgicko („Limosa“), ECLI:EU:C:2012:814, bod 53; C-106/16, Polbud, ECLI:EU:C:2017:804, bod 63.

⁵⁹ C-593/13, Rina Services, ECLI:EU:C:2015:399; C-179/14 Komisia/Maďarsko, ECLI:EU:C:2016:108, bod 47.

⁶⁰ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/36/EÚ z 26. júna 2013 o prístupe k činnosti úverových inštitúcií a prudenciálnom dohľade nad úverovými inštitúciami a investičnými spoločnosťami, o zmene smernice 2002/87/ES a o zrušení smerníc 2006/48/ES a 2006/49/ES (balík CRD IV) (Ú. v. EÚ L 176, 27.6.2013, s. 338); smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa mení smernica 2002/92/ES a smernica 2011/61/EÚ (MiFID II) (Ú. v. EÚ L 173, 12.6.2014, s. 349); smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/138/ES z 25. novembra 2009 o začatí a vykonávaní poistenia a zaistenia (Solventnosť II) (Ú. v. EÚ L 335, 17.12.2009, s. 1).

⁶¹ C-400/08, Komisia/Španielsko („obchodné centrá v Katalánsku“), ECLI:EU:C:2011:172, bod 74. Pozri aj článok 3 ods. 3 ZEÚ a články 11 a 191 ZFEÚ.

⁶² C-204/90, Bachmann, ECLI:EU:C:1992:35, bod 28.

⁶³ C-72/09, Etablissements Rimbaud, ECLI:EU:C:2010:645, bod 33 a nasl.

⁶⁴ C-370/05, Festersen, ECLI:EU:C:2007:59, bod 27.

⁶⁵ C-213/04, Ewald Burtscher/Josef Stauderer, ECLI:EU:C:2005:731, bod 46.

- ochrana spotrebiteľa⁶⁶,
- ochrana pracovníkov⁶⁷, ako aj
- ochrana veriteľov a menšinových akcionárov⁶⁸.

Zoznam závažných dôvodov týkajúcich sa verejného záujmu sa vyvíjal v nadväznosti na to, ako judikatúra Súdneho dvora Európskej únie uznávala neprestajne sa meniace záujmy našich spoločností. Právo Únie však nepovoľuje, aby vnútroštátne opatrenia obmedzovali základné slobody z administratívnych alebo čisto hospodárskych dôvodov⁶⁹. Navyše oprávnené verejné záujmy pripustené v zmluve a judikatúre sa musia vykladať striktné⁷⁰.

3. Všetky obmedzenia musia byť v súlade so všeobecnými zásadami práva Únie (proporcionalita, právna istota a oprávnené očakávania)

Každé vnútroštátne opatrenie, ktoré prijme členský štát v rámci práva Únie a ktoré ovplyvňuje práva investorov EÚ, musí byť v súlade s príslušnými všeobecnými zásadami práva Únie, ktoré môžu byť ďalej upravené v právnych predpisoch EÚ⁷¹.

Po prvé, vnútroštátne obmedzenia musia byť proporcionálne, čo znamená, že reštriktívne ustanovenia sú vhodné na dosiahnutie zamýšľaného cieľa vrátane toho, že musia slúžiť oprávnenému verejnému cieľu súdržným a systematickým spôsobom⁷². Nemali by presahovať rámec toho, čo je potrebné na dosiahnutie verejného záujmu⁷³. Reštriktívne opatrenie nie je proporcionálne, ak existuje možné alternatívne opatrenie, ktoré môže sledovať predmetný verejný záujem spôsobom, ktorý menej obmedzuje voľný pohyb⁷⁴.

V praxi zohráva zásada proporcionality ústrednú úlohu. Súdny dvor Európskej únie vykonáva hĺbkové preskúmanie, keď ide o proporcionalitu vnútroštátnych opatrení, ktoré obmedzujú základné slobody. Pri posudzovaní proporcionality by sa mali zohľadňovať všetky faktické a právne okolnosti veci. Je na vnútroštátnych orgánoch, aby preukázali, že ich právne predpisy sú v súlade so zásadou proporcionality. Dôvody, na ktoré sa môže členský štát odvolávať ako na odôvodnenie, musia byť v tomto ohľade podložené primeranými dôkazmi alebo analýzou vhodnosti a proporcionality reštriktívneho opatrenia⁷⁵.

⁶⁶ C-342/14, X-Steuerberatungsgesellschaft, ECLI:EU:C:2015:827, bod 53.

⁶⁷ C-341/05, Laval, ECLI:EU:C:2007:809, bod 103.

⁶⁸ C-106/16, Polbud, ECLI:EU:C:2017:804, bod 53.

⁶⁹ C-367/98, Komisia/Portugalsko, ECLI:EU:C:2002:326, bod 52; C-174/04, Komisia/Taliansko, ECLI:EU:C:2005:350, bod 37.

⁷⁰ Pozri okrem iného spojené veci [C-52/16](#) a C-113/16, SEGRO a Horváth, ECLI:EU:C:2018:157, bod 96.

⁷¹ Pozri na tento účel C-17/03, VEMW, ECLI:EU:C:2005:362, bod 57 a nasl. V tomto kontexte pozri aj C-195/12, Industrie du bois, ECLI:EU:C:2013:598.

⁷² C-243/01, Gambelli, ECLI:EU:C:2003:597, bod 67; C-169/07, Hartlauer, ECLI:EU:C:2009:141, bod 55 a tam citovaná judikatúra.

⁷³ Spojené veci [C-52/16](#) a C-113/16, SEGRO a Horváth, ECLI:EU:C:2018:157, bod 76.

⁷⁴ C-452/01, Ospelt, ECLI:EU:C:2003:493, bod 41.

⁷⁵ C-333/14, Scotch Whisky, ECLI:EU:C:2015:845, bod 53; spojené veci C-52/16 a C-113/16, SEGRO a Horváth, ECLI:EU:C:2018:157, bod 85.

Príklad 4 – Nepriame vyvlastnenie ako neprimerané obmedzenie voľného pohybu kapitálu

Spojené veci C-52/16 a C-113/16 – SEGRO a Horváth

Maďarská spoločnosť (vo vlastníctve fyzických osôb usadených v Nemecku) a rakúsky občan nadobudli pred 30. aprílom 2014 užívacie práva na poľnohospodársku pôdu v Maďarsku, ktoré boli zapísané do katastra nehnuteľností. Zmenami príslušných maďarských právnych predpisov v roku 2013 sa zrušili všetky užívacie práva na ornú pôdu, pokiaľ nebolo možné dokázať, že vznikli medzi príslušníkmi tej istej rodiny. Práva dotknutých cudzincov EÚ boli z katastra nehnuteľností preto vymazané.

Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že uvedenými zmenami právnych predpisov v roku 2013 sa obmedzil voľný pohyb kapitálu, lebo žalobcovia nemohli používať majetok, do ktorého investovali kapitál, a boli diskriminačné, lebo tieto zmeny boli *de facto* zamerané na cudzincov. Opatrenia neboli vhodné na dosiahnutie oprávnených cieľov verejnej politiky (napríklad zachovanie životaschopných poľnohospodárskych spoločenskostí), presahovali rámec toho, čo je potrebné, a mohli ich nahradiť menej reštriktívne prostriedky.

Po druhé, právna istota je všeobecná zásada práva Únie, ktorá je významná aj pre investorov. Vyžaduje, aby boli pravidlá EÚ a vnútroštátne pravidlá jasné, presne stanovené a predvídateľné, pokiaľ ide o ich účinok, najmä ak môžu mať nepriaznivé dôsledky pre súkromné osoby a podniky⁷⁶. Táto požiadavka sa musí dodržiavať o to striktnejšie, ak môžu mať pravidlá negatívne dôsledky pre súkromné osoby a podniky⁷⁷ alebo ak môžu pravidlá spôsobiť finančné dôsledky pre dotknuté osoby⁷⁸. Keď subjekty verejného sektora konajú v rámci rozsahu pôsobnosti práva Únie, musia svoju diskrečnú právomoc vykonávať na základe objektívnych, nediskriminačných, dostatočne konkrétnych a jasných kritérií, ktoré sú vopred známe⁷⁹.

Právna istota navyše zahŕňa aj ochranu oprávnených očakávaní⁸⁰. Napadnúť zmenu existujúcich pravidiel alebo prijatie nových pravidiel, ktoré patria do rozsahu pôsobnosti práva Únie, však investori EÚ môžu len za určitých okolností na základe ochrany svojich oprávnených očakávaní.

Na to, aby sa hospodárske subjekty mohli spoliehať na ochranu oprávnených očakávaní, musia

⁷⁶ C-318/10, SIAT, ECLI:EU:C:2012:415, bod 58.

⁷⁷ C-17/03, VEMW, ECLI:EU:C:2005:362, bod 80; C-347/06, ASM Brescia, ECLI:EU:C:2008:416, bod 69; C-362/12, Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation, ECLI:EU:C:2013:834, bod 44.

⁷⁸ C-17/01, Sudholz, ECLI:EU:C:2004:242, bod 34.

⁷⁹ C-169/07, Hartlauer, ECLI:EU:C:2009:141, bod 64; C-54/99, Association Église de Scientologie de Paris, ECLI:EU:C:2000:124, bod 22; C-483/99, Komisia/Francúzsko („Elf Aquitaine“), ECLI:EU:C:2002:327, bod 50.

⁸⁰ C-17/03, VEMW, ECLI:EU:C:2005:362, body 73 až 74.

konať v dobrej viere⁸¹, opatrne a obozretné⁸². To znamená, že ak investor vedel alebo mal dôvodne vedieť, že zdroj jeho požiadavky, pravidlá, na ktorých založil svoju žalobu, správanie verejného orgánu, ktorý vykonáva tieto pravidlá, alebo konanie tohto verejného orgánu boli v rozpore s právom Únie, nemôže sa odvolávať na zásadu oprávneného očakávania⁸³.

Hospodárske subjekty nemôžu očakávať, že zostane vždy zachovaný existujúci právny režim⁸⁴. Na druhej strane, keď EÚ alebo členský štát prijímú nové opatrenie spôsobom, ktorý negatívne ovplyvňuje záujmy investorov, musia v náležitých prípadoch zabezpečiť úpravy nových pravidiel, ktoré zohľadnia konkrétnu situáciu dotknutých investorov, s výnimkou situácie, že im závažný dôvod týkajúci sa verejného záujmu bráni zabezpečiť takéto úpravy⁸⁵.

Príklad 5 – Ochrana oprávnených očakávaní

C-201/08 – Plantanol GmbH & Co

V nemeckých právnych predpisoch bola stanovená daňová výnimka pre určitý druh zmiešaného biopaliva do konca roku 2009. Oslobodenie od dane bolo zrušené 18. decembra 2006 s účinnosťou od 1. januára 2007, t. j. celé dva roky pred dátumom uplynutia platnosti.

Súdny dvor Európskej únie pripomenul obsah zásad právnej istoty a ochrany oprávnených očakávaní. Zdôraznil však aj to, že ak opatrný a obozretný investor mohol predvídať, že prijatie opatrenia pravdepodobne ovplyvní jeho záujmy, po prijatí opatrenia sa nemôže odvolávať na túto zásadu. Súdny dvor Európskej únie dospel k záveru, že toto skutkové posúdenie musí vykonať vnútroštátny súd, potvrdil však, že právna istota a ochrana oprávneného očakávania v zásade nebránia členskému štátu zrušiť schému daňového oslobodenia pred dátumom uplynutia platnosti.

Investori EÚ by sa v zásade na ochranu oprávnených očakávaní mali odvolávať len príležitostne, lebo zvyčajne sa môžu spoliehať na uplatňovanie základných slobôd zakotvených v zmluve (vrátane proporcionality a nediskriminácie) a na sekundárne právne predpisy EÚ. Pravidlá EÚ v skutočnosti spôsobujú právne účinky od momentu ich nadobudnutia účinnosti⁸⁶. Rovnako sú okamžite uplatniteľné a záväzné pre nové členské štáty od dátumu ich pristúpenia, takže sa vzťahujú na budúce účinky situácií, ktoré vznikli pred

⁸¹ C-316/88, Krücken, ECLI:EU:C:1988:201, body 23 až 24; C-5/89, Komisia/Nemecko, ECLI:EU:C:1990:320, bod 14.

⁸² C-310/04, Španielsko/Rada, ECLI:EU:C:2006:521, bod 81.

⁸³ C-24/95, Land Rheinland-Pfalz/Alcan Deutschland, ECLI:EU: 1997:163, body 25 a 49; C-169/95, Španielsko/Komisia, ECLI:EU:C:1997:10, bod 51.

⁸⁴ C-17/03, VEMW, ECLI:EU:C:2005:362, bod 81; C-201/08, Plantanol, ECLI:EU:C:2009:539, bod 53.

⁸⁵ C-17/03, VEMW, ECLI:EU:C:2005:362, bod 81; C-201/08, Plantanol, ECLI:EU:C:2009:539, bod 49.

⁸⁶ Spojené veci C-10/97 a C-22/97, IN.CO.GE.'90, ECLI:EU:C:1998:498, bod 23.

pristúpením tohto nového členského štátu k EÚ⁸⁷.

4. Všetky vnútroštátne obmedzenia musia byť v súlade so základnými právami

Cezhraniční investori sa v rámci rozsahu pôsobnosti práva Únie môžu odvolávať aj na základné práva, ako sú sloboda podnikania, právo vlastníť majetok a právo na účinnú súdnu ochranu, pri konaní v rámci rozsahu pôsobnosti práva Únie⁸⁸. Keď členský štát (vrátane vnútroštátneho zákonodarcu) prijme opatrenie, ktoré sa odchyľuje od jednej zo základných slobôd zaručených v práve Únie, toto opatrenie patrí do rozsahu pôsobnosti práva Únie. Preto sa v plnom rozsahu uplatňuje ochrana zaručená právom Únie vrátane základných práv zakotvených v charte⁸⁹.

Na slobodu podnikania sa možno úspešne odvolávať v prípade vážnych obmedzení zmluvnej slobody investora⁹⁰. Právo vlastníť majetok (t. j. vlastníť, používať a nakladať s vlastným právoplatne nadobudnutým majetkom) má zásadný význam pre každý režim ochrany investícií. Na základe európskeho práva sa základné právo vlastníť majetok vzťahuje na „majetok“ v najširšom zmysle slova⁹¹ a rovnako zahŕňa aj pokojné užívanie tohto práva. Zahŕňa priamo právo na kompenzáciu za odňatie majetku vo všeobecnom záujme⁹². Ochrana poskytnutá na tomto základe je osobitne dôležitá v prípade vyvlastnenia alebo rovnocenných opatrení.

Tieto práva nie sú absolútne a ich vykonávanie môže podliehať obmedzeniam, pokiaľ sú tieto obmedzenia odôvodnené cieľmi všeobecného záujmu uznanými právom Únie a sú proporcionálne. Význam cieľov, ktoré sledujú reštriktívne opatrenia, môže odôvodniť negatívne dôsledky pre niektoré subjekty, aj keď sú významné. Obmedzenia však so zreteľom na sledovaný cieľ nesmú predstavovať neprimeraný a neprijateľný zásah narúšajúci samotnú podstatu týchto práv⁹³.

⁸⁷ C-122/96, Saldanha, ECLI:EU:C:1997:458, bod 14.

⁸⁸ Články 16, 17 a 47 charty. Na základe článku 52 ods. 3 charty v rozsahu, v akom táto charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv stanovených v uvedenom dohovore; toto ustanovenie nebráni tomu, aby právo Únie priznávalo širší rozsah ochrany.

⁸⁹ C-685/15, Online Games Handels, ECLI:EU:C:2017:452, bod. 56.

⁹⁰ C-426/11, Alemo-Herron a.O., ECLI:EU:C:2013:521, bod 35.

⁹¹ Európsky súd pre ľudské práva pri viacerých príležitostiach rozhodol, že práva podobné majetku pokrýva článok 1 protokolu 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach, a to na základe toho, že pojem „držba“ má samostatný význam, ktorý nie je obmedzený na vlastníctvo fyzických statkov; preto možno určité ďalšie práva a záujmy, ktoré predstavujú aktíva, takisto považovať za „práva vlastníť majetok“, takže za „držbu“ na účely tohto ustanovenia (pozri napríklad rozsudky vo veciach Handyside/Spojené kráľovstvo, rozsudok zo 7. decembra 1976; James/Spojené kráľovstvo z 21. februára 1986, pokiaľ ide o nájom; Wittek/Nemecko z 12. decembra 2002, pokiaľ ide o prevoditeľné užívacie právo na pozemok; Bruncrona/Fínsko zo 16. februára 2005, pokiaľ ide o prenájom).

⁹² Spojené veci C-78/16 a C-79/16, Pesce a. O., ECLI:EU:C:2016:428, bod 86.

⁹³ C-44/79, Hauer, ECLI:EU:C:1979:290, bod 15 a nasl.; C-5/88, Wachauf, ECLI:EU:C:1989:321, bod 18.

5. Investori sa voči vnútroštátnym opatreniam môžu odvolávať na pravidlá hospodárskej súťaže EÚ

Na jednotnom trhu EÚ musia byť zabezpečené nenarušená hospodárska súťaž a rovnaké podmienky pre podniky. Členské štáty preto nesmú poskytnúť štátnu pomoc, ak nie je zlučiteľná s vnútorným trhom⁹⁴. Členské štáty navyše nesmú požadovať alebo uprednostňovať prijatie dohôd, rozhodnutí alebo zosúladených postupov v rozpore s článkami 101 alebo 102 ZFEÚ alebo zvýšiť ich účinky alebo situáciu, keď zbavujú svoje vlastné pravidlá charakteru právnych predpisov delegovaním zodpovednosti za prijímanie rozhodnutí ovplyvňujúcich hospodársku oblasť na súkromné hospodárske subjekty⁹⁵. Článok 102 ZFEÚ a článok 106 ods. 1 ZFEÚ sa porušujú, aj keď opatrenie pripísateľné členskému štátu, a najmä opatrenie, ktorým členský štát udeľuje osobitné alebo výlučné práva v zmysle článku 106 ods. 1 ES, spôsobuje riziko zneužívania dominantného postavenia⁹⁶.

IV. Presadzovanie práv investorov na základe práva Únie

Hoci sa medzinárodné investičné právo (napríklad bilaterálne investičné zmluvy) zameriava najmä na kompenzáciu investorov v prípade porušenia, právo Únie umožňuje ochranu cezhraničných investorov v EÚ viacerými spôsobmi a na rôznych úrovniach. Cezhraniční investori sú v EÚ chránení viacerými mechanizmami zameranými na zabránenie alebo vyriešenie porušení ich práv, ktorých sa dopustili zákonodarca, správne alebo súdne orgány. Súdne vymáhanie práv vyplývajúcich z práva Únie je jedným z viacerých možných riešení. Ak sa súdne vymáhanie považuje za najvhodnejší spôsob alebo ak boli vyčerpané ostatné možnosti, jednotlivec sa môže oprieť o plnohodnotný a úplný systém súdnych prostriedkov nápravy v rámci práva Únie.

1. Mechanizmy na predchádzanie porušeniam a mimosúdne riešenia

Predchádzajúce preskúmanie vnútroštátnych opatrení, ktorými môžu byť obmedzované práva jednotlivcov na základe práva Únie

Predchádzanie porušeniam práv jednotlivcov na základe práva Únie je osobitne významné pre investorov, ktorí majú osobitnú potrebu plánovať a vykonávať svoje hospodárske rozhodnutia v predvídateľnom a stabilnom regulačnom prostredí.

S cieľom zabezpečiť rovnaké podmienky pre podniky na jednotnom trhu sa v článku 108 ZFEÚ stanovuje systém predchádzajúcich oznámení, ktorých cieľom je umožniť Európskej komisii, aby zabezpečila zlučiteľnosť opatrení štátnej pomoci (vrátane vnútroštátnych právnych predpisov) s jednotným trhom pred nadobudnutím ich platnosti.

⁹⁴ Pozri najmä články 107 až 109 ZFEÚ.

⁹⁵ C-198/01, CIF, ECLI:EU:C:2003:430, bod 46.

⁹⁶ C-49/07, MOTOE, ECLI:EU:C:2008:376, bod 50; C-553/12 P, C-553/12 P, Komisia/Grécko (DEI), body 41 až 43.

Pokiaľ ide o pravidlá EÚ o voľnom pohybe, zákonodarca ustanovil, že členské štáty musia určité opatrenia legislatívnej alebo administratívnej povahy oznámiť pred ich prijatím a predložiť ich na preskúmanie Európskou komisiou a prípadne ostatnými členskými štátmi. Zatiaľ čo v niektorých prípadoch je Komisia splnomocnená len na vydanie odporúčania pre dotknutý členský štát⁹⁷, v iných prípadoch zákonodarca Komisiu splnomocnil na vydávanie rozhodnutí podľa článku 288 ZFEÚ, ktoré sú pre dotknutý členský štát záväzné⁹⁸. Táto rozhodovacia právomoc Komisie je iná a oddelená od právomoci Súdneho dvora Európskej únie rozhodovať o porušeníach, ktorých sa dopustili členské štáty⁹⁹. Napríklad v smernici o službách¹⁰⁰ sa Komisii udeľuje rozhodovacia právomoc, pokiaľ ide o odôvodnenie a proporionalitu určitých nových vnútroštátnych prekážok, ktoré určil zákonodarca EÚ ako osobitne škodlivé pre dosiahnutie jednotného trhu s určitými službami. V záujme zabezpečenia účinnosti oznamovacej povinnosti v praxi Komisia nedávno predložila návrh smernice o oznamovaní¹⁰¹.

Príklad 6 – Opatrenie, ktorým sa vynucuje presun určitých letov z letiska Linate na letisko Malpensa

Vec C-361/98 – Taliansko/Komisia („Malpensa“)

Cieľom nariadenia 2408/92 je uplatniteľnosť slobodného poskytovania služieb v sektore leteckej dopravy. Taliansko v júli 1996 a októbri 1997 prijalo dva dekréty, na základe ktorých sa všetka letecká doprava mala presunúť z letiska Linate, ktoré je blízko centra Milána, na iné, vzdialenejšie letiská s jednou výnimkou, ktorá sa v praxi týkala len trasy Miláno – Rím.

Komisia na základe sťažností medzinárodných leteckých dopravcov prijala 16. septembra

⁹⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/1535 z 9. septembra 2015, ktorou sa stanovuje postup pri poskytovaní informácií v oblasti technických predpisov a pravidiel vzťahujúcich sa na služby informačnej spoločnosti (Ú. v. EÚ L 241, 17.9.2015, s. 1). Členské štáty musia komisii oznámiť určité technické predpisy pred ich prijatím. Tým sa má prostredníctvom preventívnej kontroly chrániť voľný pohyb tovaru a služieb, ktorý je jedným zo základov Únie. Na to, aby bola táto kontrola účinná, sa všetky návrhy technických predpisov, na ktoré sa vzťahuje táto smernica, musia oznamovať a okrem výnimočných prípadov odôvodnených naliehavosťou sa ich prijatie alebo nadobudnutie platnosti musí pozastaviť počas období stanovených v smernici (pokiaľ ide o voľný pohyb tovaru, pozri C-443/98, Unilever, ECLI:EU:C:2000:496, bod 40 a nasl.). Pozri napríklad aj nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávky plynu, ktorým sa zrušuje smernica Rady 2004/67/ES.

⁹⁸ Pozri napríklad článok 9 smernice Rady 96/67/ES z 15. októbra 1996 o prístupe k trhu služieb pozemnej obsluhy na letiskách Spoločenstva (Ú. v. ES L 272, 25.10.1996, s. 36). Na základe uvedeného nariadenia Komisia prijala rozhodnutie najmenej v desiatich konkrétnych prípadoch a občas vydala negatívne rozhodnutie vo vzťahu k navrhnutému reštriktívnemu opatreniu. Pozri aj článok 3 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/13/EÚ z 10. marca 2010 o koordinácii niektorých ustanovení upravených zákonom, iným právnym predpisom alebo správny opatrením v členských štátoch týkajúcich sa poskytovania audiovizuálnych mediálnych služieb (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách) (Ú. v. EÚ L 95, 15.4.2010, s. 1).

⁹⁹ Spojené veci C-15/76 a C-16/76, Francúzsko/Komisia, ECLI:EU:C:1979:29, body 26 až 28; C-325/94 P, An Taisce, ECLI:EU:C:1996:293, bod 25.

¹⁰⁰ Pozri článok 15 ods. 7 smernice o službách.

¹⁰¹ Návrh smernice o presadzovaní smernice o službách na vnútornom trhu, ktorou sa stanovuje postup oznamovania pre systémy udeľovania povolení a požiadavky súvisiace so službami [COM(2016) 821 final].

1998 rozhodnutie, ktorým zakázala predmetné talianske opatrenia. Rozhodnutie bolo prijaté na základe článku 8 nariadenia 2408/92, ktorým sa Komisii udeľuje právomoc prijímať rozhodnutia týkajúce sa vnútroštátnych opatrení, ktoré upravujú distribúciu dopravy na úkor poskytovateľov služieb v sektore leteckej dopravy. Komisia v tomto rozhodnutí usúdila, že predmetné talianske opatrenie bolo nepriamo diskriminačné a neprimerané. Taliansko napadlo toto opatrenie na Súdnom dvore Európskej únie a predložilo viaceré námietky týkajúce sa právomoci Komisie aj vykonaného posúdenia.

Súdny dvor Európskej únie vo svojom rozsudku zamietol námietku Talianska. Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že Komisia mala plné právo preskúmať po prvé, či sa predmetnými vnútroštátnymi opatreniami stanovenými v dekrétach ukladajú obmedzenia, ktoré sú zdanlivo uplatniteľné bez rozdielu, a po druhé, či tieto obmedzenia majú dosiahnuť cieľ, ktorý predpokladajú, bez toho, aby presahovali rámec toho, čo je potrebné na jeho dosiahnutie. Preskúmal posúdenie Komisie týkajúce sa odôvodnenia a proporcionality v jej rozhodnutí a skonštatoval, že ani jedna z viacerých námietok, ktoré predložilo Taliansko, nebola dobre podložená.

Uplatňovanie pravidiel zo strany správnych orgánov v súlade s právom Únie

Vnútroštátne správne orgány sú zvyčajne prvým a najbežnejším partnerom, s ktorými sa investori stretávajú v členskom štáte, keď začnú investíciu, alebo v priebehu prevádzkovania svojej činnosti. Vnútroštátne správne orgány musia právo Únie uplatňovať účinne, vnútroštátne právne predpisy musia vykladať v súlade s právom Únie, musia zrušiť vnútroštátne pravidlá, ktoré sú v rozpore s právom Únie, a napraviť dôsledky porušenia práva Únie (napr. vrátenie nenáležitých poplatkov). Tieto zásady, ktoré vyplývajú z povinnosti členských štátov týkajúcej sa lojálnej spolupráce podľa článku 4 ods. 3 ZEÚ a prednosti práva Únie¹⁰², umožňujú správne a účinné uplatňovanie práv vyplývajúcich z práva Únie bez potreby využiť súdne prostriedky. Musia sa dodržiavať, aj keď nie sú výslovne stanovené vo vnútroštátnych procesných pravidlách¹⁰³.

Príklad 7 – Neuplatňovanie vnútroštátnych pravidiel zo strany správnych orgánov

Vec C-476/10 – Pepic

Dvaja štátni príslušníci Lichtenštajnska nedostali povolenie, ktoré sa požaduje v rakúskych právnych predpisoch, na kúpu druhého sídla cudzincami.

Súdny dvor Európskej únie vyložil vec z hľadiska ustanovení o voľnom pohybe kapitálu uvedených v článku 40 Dohody o EHP, ktorá má podľa súdu rovnaký právny rozsah

¹⁰² Pozri okrem iného veci C-103/88, Costanzo, ECLI:EU:C:1989:256, bod 32; C-224/97, Ciola, ECLI:EU:C:1999:212, bod 30; C-341/08, Petersen, ECLI:EU:C:2010:4, bod 80.

¹⁰³ Pozri na tento účel C-349/07, Sopropé, ECLI:EU:C:2008:746, bod 38.

pôsobnosti ako článok 63 ZFEÚ. Súdny dvor Európskej únie najskôr skonštatoval, že požiadavky týkajúce sa povolenia predstavujú diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti. Ďalej uviedol, že všetky vnútroštátne správne orgány musia rešpektovať prednosť práva Únie, takže musia ignorovať takéto diskriminačné vnútroštátne právne predpisy.

Každá osoba má právo na vypočutie, keď orgány členských štátov prijímajú individuálne opatrenia, ktoré patria do rozsahu pôsobnosti práva Únie a ktoré by mohli mať vplyv na túto osobu¹⁰⁴. Správny orgán musí pravidlá uplatňovať nestranne, musí zohľadniť všetky náležité informácie bez diskriminácie¹⁰⁵ a musí uviesť riadne odôvodnenie svojich rozhodnutí¹⁰⁶. Keď členský štát uložil poplatky v rozpore s pravidlami práva Únie, v zásade musí vrátiť náležité sumy aj s úrokom¹⁰⁷.

Komisia a členské štáty zriadili v roku 2002 sieť SOLVIT, lebo uznávajú potrebu rýchlych mimosúdnych riešení cezhraničných problémov týkajúcich sa uplatňovania práva Únie. Cieľom siete SOLVIT je poskytovať pragmatické riešenia občanom a podnikom EÚ/EHP, keď sa stretávajú s ťažkosťami týkajúcimi dodržiavania ich práv EÚ zo strany subjektov verejného sektora. Komisia sa vo svojom oznámení s názvom *Akčný plán na posilnenie siete SOLVIT: Poskytovanie výhod jednotného trhu občanom a podnikom*¹⁰⁸ zaviazala spoločne s členskými štátmi prijať ďalšie kroky na posilnenie strategickej úlohy siete SOLVIT s cieľom reálne zlepšiť fungovanie jednotného trhu pre občanov a podniky.

2. Účinná súdna ochrana práv investorov na základe práva Únie

Úplný systém súdnych prostriedkov nápravy na úrovni EÚ a na úrovni členských štátov

Podľa článku 19 ods. 1 ZEÚ sú členské štáty povinné ustanoviť v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje právo Únie, prostriedky nápravy potrebné na zabezpečenie účinnej právnej ochrany¹⁰⁹. Na základe článku 47 charty, ktorý je priamo uplatniteľný, má každý právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivé súdne konanie¹¹⁰. Vnútroštátne justičné systémy v Únii podliehajú normám nezávislosti, kvality a efektívnosti, čo sa uvádza v rozsiahlej judikatúre Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva¹¹¹.

¹⁰⁴ C-349/07, Sopropé, ECLI:EU:C:2008:746, bod 36.

¹⁰⁵ C-55/94, Gebhard, ECLI:EU:C:1995:411, bod 37; C-269/90, Technische Universität München, EU:C:1991:438, bod 14.

¹⁰⁶ C-19/92, Dieter Kraus, ECLI:EU:C:1993:125, bod 40; C-34/17, Donnellan, ECLI:EU:C:2018:282, bod 55.

¹⁰⁷ Spojené veci C-10/97 až C-22/97, IN.CO.GE.'90, ECLI:EU:C:1998:498, bod 24; C-591/10, Littlewoods Retail a.O., ECLI:EU:C:2012:478, body 25 – 26; C-69/14, Dragoș, ECLI:EU:C:2015:662, bod 24 a tam citovaná judikatúra.

¹⁰⁸ http://ec.europa.eu/solvit/_docs/2017/com-2017-255_en.pdf.

¹⁰⁹ C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, ECLI:EU:C:2018:117, bod 29.

¹¹⁰ C-414/16, Vera Egenberger, ECLI:EU:C:2018:257, bod 78.

¹¹¹ Pozri články 6 a 13 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva je relevantná pri výklade základných práv, lebo v článku 52 ods. 3 charty sa uvádza, že keď práva obsiahnuté v charte zodpovedajú právam zaručeným v Európskom

Jednotlivci majú na vnútroštátnych súdoch k dispozícii viaceré prostriedky nápravy

Jednotlivci majú na vnútroštátnych súdoch k dispozícii viaceré súdne prostriedky nápravy, ktoré tvoria najmä:

- prechodné opatrenia (predbežné opatrenie)¹¹²,
- povinnosť vykladať vnútroštátne právne predpisy spôsobom, ktorý je v súlade s právom Únie¹¹³,
- povinnosť sudcu z vlastného podnetu ignorovať akýkoľvek úkon (aj keď ústavnej povahy), ktorý je v rozpore s právom Únie¹¹⁴,
- odstránenie dôsledkov porušenia práva Únie¹¹⁵,
- priznanie náhrady škôd za porušenie práva Únie (vrátane súdneho previnenia)¹¹⁶.

Tieto prostriedky nápravy majú priamy právny základ v práve Únie. Keď sú preto splnené podmienky, vnútroštátne súdy ich musia poskytnúť bez ohľadu na to, či sú stanovené vo vnútroštátnych právnych predpisoch. Zároveň možno vnútroštátne rozsudky presadzovať prostredníctvom všetkých nástrojov stanovených vo vnútroštátnych právnych predpisoch.

Príklad 8 – Súdne prostriedky nápravy na základe práva Únie napriek vnútroštátnemu ústavnému právu

Vec C-213/89 – Factortame a spojené veci C-46/93 a C-48/93, Brasserie du Pêcheur a Factortame

Viacerým spoločnostiam, majiteľom alebo prevádzkovateľom rybárskych plavidiel boli odobraté rybolovné práva, keď orgány Spojeného kráľovstva prijali nové a diskriminačné pravidlá. Spoločnosti požiadali o súdne preskúmanie a o udelenie predbežného opatrenia. Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva uznala, že žalobcovia by utrpeli nenapraviteľnú škodu, ak by predbežné opatrenie, o ktoré požiadali, nebolo poskytnuté, a uspeli vo vnútroštátnom konaní. Podľa vnútroštátnych právnych predpisov však anglické súdy v tomto prípade nemali právomoc poskytnúť predbežné opatrenie. Konkrétnejšie, poskytnutiu takéhoto opatrenia zabráňovalo staré pravidlo *common law*, že predbežné opatrenie nemožno priznať proti korune, t. j. proti vláde, v spojení s predpokladom, že akt parlamentu je v súlade s právom Únie, pokiaľ nie je vydané rozhodnutie o jeho súlade s týmto právom.

dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ich zmysel a rozsah sú rovnaké, pokiaľ právo Únie neposkytuje väčšiu ochranu.

¹¹² C-213/89, Factortame, ECLI:EU:C:1990:257; spojené veci C-143/88 a C-92/89, Zuckerfabrik, Süderdithmarschen ECLI:EU:C:1991:65.

¹¹³ C-106/89, Marleasing ECLI:EU:C:1990:395; C-91/92, Faccini Dori, ECLI:EU:C:1994:292.

¹¹⁴ Spojené veci C-188/10 a C-189/10, Melki a Abdeli, ECLI:EU:C:2010:363, body 43 až 44. Táto povinnosť zahŕňa ignorovanie kolíznej judikatúry: pozri C-689/13, Puligienica, ECLI:EU:C:2016:199, bod 38.

¹¹⁵ C-503/04, Komisia/Nemecko, ECLI:EU:C:2007:432, body 33 a nasl.; C-276/07, Plantanol, ECLI:EU:C:2008:282, bod 23. Pozri aj nižšie, pokiaľ ide o vrátenie nenáležite predpísaných poplatkov.

¹¹⁶ Pozri *ex multis* spojené veci C-6/90 a C-9/90, Francovich, ECLI:EU:C:1991:428; C-224/01, Köbler, ECLI:EU:C:2003:513.

Snemovňa lordov postúpila otázku Súdnemu dvoru Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie odpovedal, že vnútroštátny súd, ktorý sa vo veci týkajúcej sa práva Únie, o ktorej tento súd rozhoduje, domnieva, že jediná prekážka, ktorá zamedzuje priznaniu predbežného opatrenia, je pravidlo vnútroštátnych právnych predpisov, nesmie uplatniť toto pravidlo.

V ďalšom konaní postúpenom iným súdom Spojeného kráľovstva, pokiaľ ide o tých istých investorov, Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že zásada, že členské štáty sú povinné nahradiť škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Únie pripísateľnému štátu, je uplatniteľná, keď je vnútroštátny zákonodarca zodpovedný za predmetné porušenie. Náhradu straty alebo škody nemožno navyše podmieňovať vinou (úmyselnou alebo z nedbanlivosti) na strane orgánu štátu zodpovedného za porušenie, ktoré presahuje porušenie, ktoré sa považuje za dostatočne závažné porušenie práva Únie.

Členské štáty sú na základe práva Únie povinné zriadiť účinné postupy, ktoré umožnia občanom a podnikom vrátane investorov nárokovat' si náhradu škôd za porušenia svojich práv na základe práva Únie zo strany členských štátov. Komisia uznáva, že cezhraniční investori sa môžu stretávať s ťažkosťami pri domáhaní sa zodpovednosti štátu z dôvodu rôznorodosti vnútroštátnych procesných právnych predpisov. V judikatúre Súdného dvora Európskej únie však nie je ustanovená len zásada takejto zodpovednosti, sú v nej stanovené aj viaceré minimálne požiadavky pre mimozmluvnú zodpovednosť štátu za porušenie práva Únie¹¹⁷.

Požiadavky EÚ a podpora týkajúce sa nezávislosti, kvality a účinnosti vnútroštátneho súdnictva

Nezávislosť vnútroštátneho súdnictva je spoločná zásada ústavných tradícií práva členských štátov a Únie¹¹⁸ a uznáva sa ako nevyhnutná na zabezpečenie účinnej súdnej ochrany¹¹⁹. Pre záruky nezávislosti a nestrannosti sú potrebné pravidlá o zložení súdneho orgánu a vymenovaní, dĺžke výkonu funkcie a dôvodoch abstencie, odmietnutí a prepustení jeho členov. Účelom je vylúčiť akékoľvek dôvodné pochybnosti v mysliach jednotlivcov, pokiaľ ide o neovplyvniteľnosť tohto orgánu vonkajšími faktormi a jeho neutralitu vo vzťahu k záujmom, o ktorých rozhoduje¹²⁰.

Ako sa uvádza v oznámení s názvom *Právo EÚ: Lepšie výsledky pomocou lepšieho uplatňovania práva*¹²¹, Komisia podporuje členské štáty a pomáha im v rozširovaní ich kapacít na presadzovanie práva Únie a poskytovanie nápravy, aby sa zabezpečilo, že koneční používatelia

¹¹⁷ Podmienky pre zodpovednosť členských štátov za škody spôsobené jednotlivcom porušením práva Únie sa v zásade nelíšia od podmienok, ktoré upravujú zodpovednosť EÚ a jej inštitúcií za tieto škody v súlade s článkom 340 ods. 2 ZFEÚ; spojené veci C-46/93 a C-48/93, Brasserie du Pêcheur a Factortame, ECLI:EU:C:1996:79 body 40 až 42.

¹¹⁸ Článok 47 ods. 2 charty a článok 19 Zmluvy o Európskej únii.

¹¹⁹ C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, ECLI:EU:C:2018:117, bod 41.

¹²⁰ C-506/04, Wilson, ECLI:EU:C:2006:587, body 50 až 53.

¹²¹ Oznámenie *Právo EÚ: Lepšie výsledky pomocou lepšieho uplatňovania práva* (2017/C 18/02) dostupné na adrese [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52017XC0119(01)).

práva Únie – či už súkromné osoby, alebo podniky – môžu plne uplatňovať svoje práva.

Komisia podporuje modernizáciu orgánov presadzovania práva prostredníctvom európskeho semestra a v prípade potreby prostredníctvom osobitných právnych predpisov. Komisia pracuje s členskými štátmi na ďalšom zlepšení účinnosti justičných systémov vrátane ich nezávislosti, kvality a efektívnosti. Zlepšenie účinnosti justičných systémov je prioritou európskeho semestra a Rada na základe návrhov Komisie pravidelne prijíma odporúčania pre jednotlivé krajiny na zlepšenie vnútroštátnych justičných systémov.

EÚ finančne podporuje určité justičné reformy prostredníctvom európskych štrukturálnych a investičných fondov. V období rokov 2007 – 2023 minie 16 členských štátov viac ako 900 miliónov EUR na zvýšenie kvality a efektívnosti svojich justičných systémov¹²². Finančné prostriedky EÚ umožnili napríklad zavedenie nových systémov správy prípadov a používateľsky ústretové elektronické služby na súdoch.

Vnútroštátne postupy musia zabezpečiť účinné presadzovanie práv jednotlivcov vyplývajúcich z práva Únie

Okrem nariadenia 1215/2012¹²³, ktorého cieľom je uľahčiť prístup k spravodlivosti, najmä stanovením pravidiel o právomoci súdov EÚ v cezhraničných prípadoch, a o rýchlom a jednoduchom uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach¹²⁴, právo Únie zvyčajne ponecháva procesné pravidlá na určenie vnútroštátnymi právnymi predpismi¹²⁵. Existujú však výnimky, napríklad smernice o opravných prostriedkoch, ktorými sa harmonizujú procesné aspekty týkajúce sa presadzovania a opravné prostriedky v oblasti verejného obstarávania¹²⁶.

Aj v prípadoch, keď právo Únie neharmonizuje postupy, sa v ňom v každom prípade stanovujú minimálne požiadavky týkajúce sa týchto postupov. Napríklad postupy na presadzovanie práv EÚ by nemali byť menej výhodné ako postupy upravujúce podobné vnútroštátne situácie (*zásada rovnocennosti*) a nemali by v praxi znemožniť či neprimerane sťažiť výkon týchto práv (*zásada účinnosti*)¹²⁷. Náklady postupu by nemali byť neprimerane vysoké a právna pomoc sa musí poskytnúť osobám, ktoré nemajú dostatočné prostriedky,

¹²² Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície za rok 2018, dostupný na adrese https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2018_en.pdf, grafy 2 a 3.

¹²³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 351, 20.12.2012, s. 1 – 32).

¹²⁴ Nariadenie 1215/2012 sa uplatňuje len v sporoch týkajúcich sa občianskych a obchodných vecí. Neuplatňuje sa teda v sporoch, v ktorých strana (napr. štátny orgán) vykonáva verejnú moc. V oblasti občianskych a obchodných záležitostí existujú takisto viaceré nariadenia, ktorými sa ustanovujú osobitné európske postupy, ktoré môžu investori použiť, ako napríklad nariadenie o európskom platobnom rozkaze (1896/2006) alebo nariadenie o európskom príkaze na zablokovanie účtov (655/2014).

¹²⁵ C-362/12, Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation, ECLI:EU:C:2013:834, bod 31.

¹²⁶ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/66/ES z 11. decembra 2007, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice Rady 89/665/EHS a 92/13/EHS, pokiaľ ide o zvýšenie účinnosti postupov preskúmania v oblasti zadávania verejných zákaziek (Ú. v. EÚ L 335, 20.12.2007, s. 31).

¹²⁷ C-169/14, Sánchez Morcillo, ECLI:EU:C:2014:2099, bod 31.

pokiaľ je táto pomoc potrebná na zaistenie účinného prístupu k spravodlivosti, pričom v odôvodnených prípadoch sa táto pomoc poskytne aj právnickým osobám¹²⁸. Jednotlivci majú navyše právo, aby sa o ich veci rozhodlo a vykonala sa v primeranej lehote¹²⁹.

Príklad 9 – Neuplatňovanie vnútroštátnych pravidiel o premlčacích lehotách so zreteľom na zavádzajúce konanie vnútroštátnych orgánov

Vec C-327/00 – Santex

Talianska spoločnosť sa nemohla zúčastniť na postupe verejného obstarávania z dôvodu nedodržania jednej z doložiek súťaže uvedenej v oznámení o vyhlásení verejného obstarávania. Verejný obstarávateľ po uverejnení oznámenia uchádzačovi oznámil, že so zreteľom na argumenty proti súladu tejto doložky s právom Únie ju vyloží tak, aby sa mohol zúčastniť; neskôr však zmenil názor a rozhodol sa vylúčiť ho zo súťaže. Vnútroštátne lehoty na namietanie proti oznámeniam o vyhlásení verejného obstarávania uplynuli v čase, keď bola vec podaná na súd.

Súdny dvor Európskej únie skonštatoval, že vo všeobecnosti lehota stanovená vnútroštátnymi právnymi predpismi bola primeraná, a teda v zásade zaistovala právnu istotu pre účastníkov súťaže. Usúdil však, že na určenie toho, či nebola ohrozená účinnosť ustanovení práva Únie, treba zohľadniť okolnosti jednotlivého prípadu. V tomto prípade Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že konaním zadávateľa vznikol stav neistoty a že táto neistota bola rozptýlená až vo fáze rozhodnutia o vylúčení. Zadávatel tak neprimerane sťažil výkon práv poškodeného uchádzača, ktoré mu udeľuje právo Únie. Súdny dvor Európskej únie preto dospel k záveru, že v konkrétnych okolnostiach tohto prípadu mal vnútroštátny súd vykladať vnútroštátne pravidlá o premlčacích lehotách v súlade so zásadou účinnosti EÚ, alebo ak takýto výklad nebol možný, neuplatňovať ich, aby žalobca mohol vzniesť námietku nezlučiteľnosti doložky súťaže s uplatniteľným právom Únie.

Predloženie veci Súdnemu dvoru Európskej únie

Vnútroštátne súdy konajú ako súdy EÚ a sú povinné z vlastného podnetu neuplatňovať vnútroštátne ustanovenia, ktoré sú v rozpore s priamo účinnými ustanoveniami práva Únie. Keď sa výkon práv EÚ zakladá na otázke výkladu práva Únie na vnútroštátnom súde, tento súd môže Súdny dvor Európskej únie požiadať o prejudiciálne rozhodnutie. Keď je táto otázka predložená vnútroštátnemu súdu, proti ktorému nie sú na základe vnútroštátnych právnych predpisov žiadne súdne prostriedky nápravy, tento vnútroštátny súd musí záležitosť postúpiť Súdnemu

¹²⁸ C-279/09, DEB, ECLI:EU:C:2010:811, bod 59.

¹²⁹ C-612/15, Kolev, ECLI:EU:C:2018:392, body 70 až 72.

dvoru Európskej únie¹³⁰. Prejudiciálne otázky sa môžu týkať aj platnosti pravidiel EÚ: keď sú tieto otázky relevantné, vnútroštátny súd musí vec postúpiť Súdneho dvoru Európskej únie, ktorý má výlučnú právomoc preskúmať platnosť aktov EÚ¹³¹. Na to, aby sa orgán považoval za „vnútroštátny súdny orgán“ podľa článku 267 ZFEÚ, a teda mohol predložiť vec Súdneho dvoru Európskej únie, musí splniť viaceré kritériá¹³². Súkromní rozhodcovia a rozhodcovské súdy stanovené v bilaterálnych investičných zmluvách v rámci EÚ nespĺňajú tieto kritériá, takže sa nemôžu považovať za „vnútroštátne súdne orgány“ podľa článku 267 ZFEÚ¹³³.

Výklad uvedený v prejudiciálnom rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie je pre vnútroštátny súd záväzný na účely rozhodnutia, ktoré sa vynesie vo vnútroštátnom konaní¹³⁴. Všetky vnútroštátne orgány sú povinné prijať akékoľvek rozhodnutie, či už všeobecné alebo konkrétne, na čo najskoršie splnenie prejudiciálneho rozhodnutia¹³⁵. Vnútroštátny sudca nemusí požiadať alebo čakať, kým zruší ustanovenia v rozpore s právom Únie prostredníctvom legislatívnych alebo iných ústavných prostriedkov¹³⁶.

Podľa článku 19 ZEÚ má Súdny dvor Európskej únie právomoc zabezpečovať dodržiavanie práva Únie, a teda zohráva ústrednú úlohu pri zabezpečovaní účinnosti a jednotnosti pravidiel EÚ, ktorými sa poskytujú práva cezhraničným investorom.

3. Úloha Komisie ako ochrankyne zmluvy

V článku 17 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii sa Komisii ukladá zodpovednosť za účinné uplatňovanie, vykonávanie a presadzovanie práva Únie. Komisia môže v tejto úlohe preskúmať vnútroštátne opatrenia a konať s cieľom zabezpečiť dodržiavanie záruk EÚ na ochranu investorov. Hlavným účelom postupu v prípade nesplnenia povinnosti je zabezpečiť, aby konania alebo opomenutia členských štátov boli uvedené do súladu s právom Únie (napríklad zmenou vnútroštátnych právnych predpisov) ako cieľ všeobecného záujmu. Úkony jednotlivých investorov, ktorí požadujú zrušenie vnútroštátnych opatrení alebo požadujú finančnú náhradu za škody spôsobené týmito opatreniami, patria do právomoci vnútroštátnych súdov.

Členské štáty sú povinné prijať všetky opatrenia potrebné na dodržanie rozhodnutia Súdneho dvora, v ktorom sa konštatuje porušenie. Komisia je v prípade zlyhania splnomocnená požiadať Súdny dvor o uloženie peňažnej sankcie členským štátom, ktoré neplnia svoje povinnosti¹³⁷.

¹³⁰ Článok 267 ZFEÚ.

¹³¹ C-314/85, Foto-Frost, ECLI:EU:C:1987:452.

¹³² Súdny dvor Európskej únie na tento účel berie do úvahy viaceré faktory, ako napríklad to, či je orgán zriadený na základe právnych predpisov, či je trvalý, či je jeho právomoc obligatórna, či je jeho konanie *inter partes*, či uplatňuje právne normy a či je nezávislý (C-54/96, Dorsch Consult, ECLI:EU:C:1997:413, bod 23).

¹³³ Pozri príslušne C-102/81, Nordsee, ECLI:EU:C:1982:107, body 10 až 13 a C-284/16, Achmea, ECLI:EU:C:2018:158, body 43 a nasl.

¹³⁴ C-689/13, Puligienica, ECLI:EU:C:2016:199, bod 38.

¹³⁵ Spojené veci C-231/06 až C-233/06, Jonkman, ECLI:EU:C:2007:373, bod 38.

¹³⁶ C-689/13, Puligienica, ECLI:EU:C:2016:199, bod 40.

¹³⁷ Článok 260 ods. 2 ZFEÚ.

Komisia je odhodlaná konať prísne v prípade nesplnenia povinnosti, ktoré obmedzuje vykonávanie dôležitých politických cieľov EÚ alebo ktoré hrozí narušením štyroch základných slobôd¹³⁸, ktoré sú pre investorov veľmi dôležité. Komisia prisudzuje vysokú prioritu nesplneniam povinnosti, ktoré odhaľujú systémový nedostatok, a to najmä nesplneniam, ktoré ovplyvňujú schopnosť vnútroštátnych justičných systémov prispievať k účinnému presadzovaniu práva Únie. Treba poznamenať, že viacero prípadov nesplnenia povinnosti sa rieši pred postúpením Súdnemu dvoru Európskej únie, keď dotknutý členský štát zmení alebo zruší predmetné právne predpisy alebo prijme pozitívne opatrenia na nápravu nesplnenia povinnosti.

V. Záver

Umožnenie, podporovanie a ochrana investícií patria medzi hlavné priority EÚ na jednotnom trhu. Právom Únie sa podľa výkladu Súdného dvora Európskej únie dosahuje rovnováha medzi ochranou investícií a ostatnými cieľmi oprávneného verejného záujmu a slúži na prospech jej občanom. Toto nastoľovanie rovnováhy medzi rôznymi verejnými záujmami by sa malo vykonávať, aj keď členské štáty konajú na vnútroštátnej úrovni v rámci rozsahu pôsobnosti práva Únie.

Právo Únie nerieši všetky problémy, s ktorými sa investori môžu stretnúť pri svojej činnosti. Práva investorov EÚ sú však na jednotnom trhu chránené právom Únie, ktoré umožňuje vykonávanie a rozvoj hospodárskych činností vo všetkých členských štátoch. Investori môžu svoje práva presadzovať pred vnútroštátnymi správnyimi orgánmi a súdmi podľa vnútroštátnych procesných pravidiel, ktoré majú zabezpečiť účinnú ochranu týchto práv.

Investori EÚ sa nemôžu odvolávať na bilaterálne investičné zmluvy v rámci EÚ, ktoré sú nezlučiteľné s právom Únie a na jednotnom trhu už nie sú potrebné. Nemôžu využívať rozhodcovské súdy zriadené na základe týchto bilaterálnych investičných zmlúv v rámci EÚ alebo pre spory v rámci EÚ rozhodcovské súdy zriadené na základe Zmluvy o energetickej charte. Právny systém EÚ však pre cezhraničných investorov na jednotnom trhu poskytuje primeranú a účinnú ochranu a pritom zabezpečuje náležité a zákonné zohľadnenie ostatných oprávnených záujmov. Keď investori vykonávajú jednu zo základných slobôd, ako je sloboda usadiť sa alebo voľný pohyb kapitálu, konajú v rámci platného práva Únie, takže požívajú ochranu poskytovanú týmto právom.

Členské štáty majú zodpovednosť a právomoc presadzovať právo Únie všeobecne a konkrétne práva investorov EÚ. Komisia sa usiluje zvýšiť účinnosť systému presadzovania v EÚ vrátane opatrení na podporu budovania administratívnej kapacity alebo posilnenie justičných systémov a na riešenie porušení práva Únie zo strany vnútroštátnych orgánov.

¹³⁸ Oznámenie *Právo EÚ: Lepšie výsledky pomocou lepšieho uplatňovania práva* (2017/C 18/02) dostupné na adrese [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52017XC0119(01)).